Prof. Sakari Melander
1.10.2026

Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle

Asia: **Hallituksen esitys (HE) 157/2026 vp** eduskunnalle ympäristörikosdirektiivin täytäntöönpanoa koskevaksi lainsäädännöksi

Aluksi

Käsiteltävänä olevassa esityksessä ehdotetaan muutettavaksi rikoslakia (39/1889) sekä eräitä muita lakeja. Esityksen tarkoituksena on panna täytäntöön ympäristön suojelusta rikosoikeudellisin keinoin ja direktiivien 2008/99/EY ja 2009/123/EY korvaamisesta annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2024/1203 (jäljempänä ympäristörikosdirektiivi).

Lausuntonani esitän kunnioittavasti seuraavan.

Arvioinnin valtiosääntöoikeudelliset lähtökohdat

1. Käsiteltävänä olevan esityksen taustalla on ympäristön suojelusta rikosoikeudellisin keinoin ja direktiivien 2008/99/EY ja 2009/123/EY korvaamisesta. Esityksessä ehdotettu sääntely liittyy pääosin tämän ympäristörikosdirektiivin täytäntöönpanoon, joskin tietyiltä osin esityksessä ehdotetaan sääntelyä, joka ei välittömästi ole sanotun direktiivin välttämättä edellyttämää mutta joka kytkeytyy direktiivin täytäntöönpanon johdosta ehdotettuihin muutoksiin.

2. Vaikka esityksessä on kysymys ennen muuta EU:ssa annetun rikosoikeudellisen direktiivin kansallisesta täytäntöönpanosta, muutosdirektiivin täytäntöönpanon seurauksena säädettävän

rikosoikeudellisen lainsäädännön on täytettävä eduskunnan perustuslakivaliokunnan vakiintuneessa rikosoikeudellista lainsäädäntöä koskevassa lausuntokäytännössä asetetut perusoikeuksien rajoitusedellytyksistä seuraavat vaatimukset (ks. esim. PeVL 7/2025 vp; alun perin PeVL 23/1997 vp; ks. keskeisesti myös PeVL 9/2016 vp ja PeVL 48/2017 vp). Keskeisesti kysymys on perustuslain 8 §:ssä tarkoitetun rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen asettamien vaatimusten noudattamisesta, mutta myös muiden perustuslakivaliokunnan käytännössä rikosoikeudelliselle lainsäädännölle asetettujen valtiosääntöoikeudellisten edellytysten täyttymisestä. Tältä osin on huomattava, että esityksessä joiltakin osin ehdotetaan uutta rikosoikeudellista sääntelyä.

3. Perustuslain (731/1999) 8 §:n mukaan ketään ei saa pitää syyllisenä rikokseen eikä tuomita rangaistukseen sellaisen teon perusteella, jota ei tekohetkellä ole laissa säädetty rangaistavaksi. Rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen ydinsisällön mukaan rikoksen tunnusmerkistö on ilmaistava riittävällä täsmällisyydellä siten, että säännöksen sanamuodon perusteella on ennakoitavissa, onko jokin toiminta tai laiminlyönti rangaistavaa. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ja EU-tuomioistuimen käytännössä laillisuusperiaatteelle on annettu käytännössä vastaava ydinsisältö, jossa on korostettu rikossääntelyn ennustettavuutta eli sitä, että säännöksen sanamuodon perusteella voidaan ennakoida, mikä on rangaistavaa (ks. esim. PeVL 20/2022 vp, 11 kohta ja PeVL 12/2021 vp, 57 kohta ja niissä mainitut lausunnot).

4. Esityksessä (esim. s. 423–433) on sinänsä asianmukaisesti kiinnitetty huomiota siihen, että rikoslain 48 ja 48 a luvun sääntelyssä on pitkälti kysymys niin sanotusta blankorangaistussääntelystä. Eduskunnan perustuslakivaliokunta on lausuntokäytännössään asettanut edellytyksiä blankorangaistustekniikan käytölle, vaikka tällaista sääntelyä ei sinänsä ole pidetty perustuslain kieltämänä. Laillisuusperiaatteeseen liittyvistä syistä blankorangaistussääntelyyn on ollut syytä suhtautua torjuvasti (esim. PeVL 63/2022 vp, 22 kohta, PeVL 12/2021 vp, kappale 58, PeVL 10/2016 vp, s. 8, PeVL 31/2002 vp, s. 3, PeVL 15/1996 vp, s. 2/II ja PeVL 20/1997 vp, s. 3/II; alun perin PeVM 25/1994 vp, s. 8/I). Perusoikeusuudistuksen yhteydessä valiokunta on korostanut, että tällaisen blankosääntelyn suhteen tavoitteena tulee olla, että niiden edellyttämät valtuutusketjut ovat täsmällisiä, rangaistavuuden edellytykset ilmaisevat aineelliset säännökset ovat kirjoitetut rikossäännöksiltä vaaditulla tarkkuudella ja nämä säännökset käsittävästä normistosta käy ilmi myös niiden rikkomisen rangaistavauus sekä kriminalisoinnin sisältävässä säännöksessä on jonkinlainen asiallinen luonnehdinta kriminalisoitavaksi säädetystä teosta (PeVM 25/1994 vp, s. 8/I). Valiokunta on sittemmin pitänyt blankorangaistussääntelyn täsmentämistä myös edellytyksenä lakiehdotuksen käsittelylle tavallisen lain säätämisjärjestyksessä (PeVL 53/2018 vp, s. 3 ja PeVL 10/2016 vp, s. 8–9).

5. Perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännössä on myös vakiintuneesti katsottu, että rangaistusseuraamuksen ankaruuden tulee olla oikeassa suhteessa teon moitittavuuteen, ja rangaistusjärjestelmän kokonaisuudessaan tulee täyttää suhteellisuuden vaatimukset (alun perin PeVL 23/1997 vp, s. 2/II; ks. myös esim. PeVL 9/ 2016 vp, s. 6, PeVL 56/2014 vp, s. 3 ja PeVL 16/2013 vp, s. 2, PeVL 37/2024 vp, 3 kohta ja PeVL 7/2025 vp, 10 kohta).

6. Perustuslakivaliokunta on pitänyt sinänsä selvänä, ettei perustuslaki aseta tiukkoja rajoja rangaistusten korottamiselle, kunhan muutokset kytketään hyväksyttäviin perusteisiin (ks. PeVL 37/2024 vp, 5 kohta). Valiokunta on huomauttanut (PeVL 9/2016 vp), ettei perustuslain säätäjän tarkoituksena ole ollut kontrolloida rangaistusjärjestelmän yleistä kehittämistä. Valiokunta on todennut lainsäätäjän liikkumavaran olevan kriminalisointien suhteen varsin väljä (PeVL 23/1997 vp, s. 2/I). Lainsäätäjän harkintavalta ei kuitenkaan ole rajaton. Esimerkiksi valtiontalouden

sopeuttamistoimia ei voida sellaisenaan pitää hyväksyttävänä perusteena rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän muutoksille (PeVL 9/2016 vp, s. 5–6). Perustuslakivaliokunnan mukaan tällaiset näkökohdat voivat perustuslain kannalta muodostua ongelmallisiksi vain poikkeuksellisissa arviointitilanteissa (PeVL 37/2024 vp, 5 kohta). Myös seuraamuksen ankaruus on vain hyvin harvoin ollut lain säätämisjärjestykseen vaikuttava seikka (ks. kuitenkin PeVL 18/2007 vp, s. 6).

7. Eduskunnan perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännössä on verraten harvoin arvioitu kysymystä ehdotetun rangaistusasteikon oikeasuhtaisuudesta. Valiokunta on kuitenkin pitänyt oikeasuhtaisuuden kannalta merkittävänä rangaistusasteikon ankaroittamisen rikosprosessuaalisia ja muita seurannaisvaikutuksia ja pitänyt sellaista sääntelyä paremmin suhteellisuusvaatimuksen asettamat vaatimukset täyttävänä, joka ei johda merkittäviin seurannaisvaikutuksiin (PeVL 56/2014 vp, s. 3–4). Valiokunta on kuitenkin kiinnittänyt huomiota siihen, että rangaistusasteikon tulee mahdollistaa tuomioistuinten toteuttama tietyn teon tunnusmerkistön kattamien tekojen moitittavuudessa ilmenevien erojen riittävä ja oikeudenmukainen huomioon ottaminen (PeVL 7/2025 vp, 17 kohta).

8. Esitys sisältää suhteellisen kattavat ehdotetun sääntelyn suhdetta perustuslakiin ja säätämisjärjestystä koskevat perustelut, joissa edellä mainittuja näkökohtia on havaitakseni otettu pääosin asianmukaisesti huomioon. Esitys on nähdäkseni muutenkin perusteellisesti valmisteltu ja edustaa sinänsä hyvätasoista lainvalmistelua. Tietyiltä osin esityksessä ehdotettuun sääntelyyn voidaan kuitenkin kohdistaa kritiikkiä, minkä lisäksi ympäristörikoksia koskevan rikoslain 48 luvun alun perin 1990-luvulla omaksuttua sääntelyratkaisua voidaan pitää kritiikille alttiina erityisesti perustuslain (731/1999) 8 §:ssä tarkoitetun rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kannalta. Tässä suhteessa laajempi rikoslain 48 luvun sääntelyratkaisun perusteisiin ulottuva uudistaminen olisi nähdäkseni ollut perusteltua.

Rikoslain ympäristörikoksia koskevasta sääntelystä

9. Ympäristörikoksia koskeva rikoslain 48 luku muodostaa erittäin vaikeaselkoisen ja monimutkaisen sekä hyvin vaikeasti hahmotettavan kokonaisuuden. Voimassa oleva ja ehdotettu ympäristörikoksia koskeva sääntely on lähes kauttaaltaan edellä mainittua blankorangaistussääntelyä tai sitä muistuttavaa sääntelyä, jossa rangaistava käyttäytyminen saa sisältönsä hyvin laajasta EU-oikeudellisesta ja kansallisesta rikoslain ulkopuolisesta sääntelykokonaisuudesta.

10. Esityksessä ehdotetaan, että voimassa olevia rikoslain 48 luvun säännöksiä muutetaan ja niiden kattamaa rangaistavan käyttäytymisen alaa laajennetaan. Osin kysymys on suhteellisen merkittävästä rangaistavan käyttäytymisen alan laajentamisesta. Toisaalta osin kysymys on sääntelystä, joka on aiemmin ollut rangaistavaa aineellisen ympäristölainsäädännön rangaistussäännösten nojalla (HE, s. 412). Tällöin kysymys on kuitenkin ollut lähtökohtaisesti sakonuhkaisesta rangaistavuudesta. Esityksessä ehdotetaan rikoslain 48 lukuun lisättäväksi myös useita uusia rangaistussäännöksiä, jotka tekisivät ympäristörikoksia koskevasta rikoslain 48 luvusta entistä monimutkaisemman ja vaikeasti hahmotettavan.

11. Vaikka esityksessä on jäljempänä tarkemmin todetuin tavoin sinänsä pyritty noudattamaan perustuslain 8 §:ssä tarkoitetusta rikosoikeudellisesta laillisuusperiaatteesta seuraavia vaatimuksia blankorangaistussääntelylle, ehdotetun sääntelyn selkeyttä ja ennakoitavuutta voi pitää ongelmallisena, vaikka selvää myös on, että pääosin ympäristörikoksia koskeva sääntely koskee

toiminnanharjoittajia (ks. myös HE, s. 426), joille voidaan asettaa selvillä- ja selonottovelvollisuus toimintaansa koskevan aineellisen lainsäädännön sisällöstä.

12. Selvää myös on, että ympäristörikosdirektiivistä seuraa velvoite laajentaa ympäristörikoksina rangaistavaksi säädettyjä tekoja ja niiden kattamaa rangaistavan käyttäytymisen alaa. Tämä on kuitenkin myös omiaan lisäämään ympäristörikoksia koskevan sääntelyn vaikeaselkoisuutta.

13. Ympäristönsuojeluun ja laajemmin ympäristölainsäädäntöön liittyen on huomattava, että aineellinen ympäristölainsäädäntö sisältää myös useita sakonuhkaisia soveltamisalaltaan laajoja rangaistussäännöksiä. Tällainen on esimerkiksi luonnonsuojelulain (9/2023) luonnonsuojelurikkomusta koskeva 131 § ja ympäristönsuojelulain (527/2014) ympäristönsuojelulain rikkomista koskeva 225 §. Eduskunnan lakivaliokunta on voimassa olevan luonnonsuojelulain säätämisen yhteydessä katsonut, että rikosoikeudellisen sääntelyn hyväksyttävyyttä olisi ollut syytä esityksen perusteluissa perusteellisesti ja asianmukaisesti arvioida. Valiokunnan mukaan tarkoituksenmukaista olisi ollut arvioida, olisiko asianmukainen vaihtoehto saattanut olla rikkomusluonteisten tekojen sanktiointi hallinnollisin seuraamusmaksuin (LaVL 25/2022 vp, s. 3).

14. Ympäristörikoksia koskevan rikoslain 48 luvun vaikeaselkoisuus ja monimutkaisuus sekä aineellisen ympäristölainsäädännön sisältämät laajat rikkomusluonteiset rangaistussäännökset huomioon ottaen jatkossa olisi nähdäkseni perusteltua arvioida sääntelykokonaisuuden selkiyttämistä ja uudistamista tavalla, jossa rikosoikeudellinen rangaistussääntely pyrittäisiin keskittämään vain moitittavimpaan käyttäytymiseen sekä nimenomaisesti ympäristörikosdirektiivin kriminalisointivelvoitteiden kattamaan toimintaan ja muutoin perusteellisesti arvioimaan, olisiko aineellisen ympäristölainsäädännön alalla perusteltua ottaa nykyistä huomattavasti laajemmin käyttöön hallinnollisia seuraamusmaksuja, sikäli kuin niille asetetut valtiosääntöoikeudelliset edellytykset täyttyvät. Lisäksi rikoslain 48 luvun kokonaisvaltainen uudistaminen tavalla, jossa olisi pyritty erkaantumaan luvun 1990-luvulla omaksutusta rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kannalta ongelmallisesta sääntelyratkaisusta, olisi nähdäkseni ollut perusteltua. Vähintään tällaisen uudistamisen mahdollisuutta olisi ollut syytä arvioida, koska rikoslain 48 luku muodostuu kokonaisuudessaan hyvin pulmalliseksi rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen asettamien vaatimusten kannalta.

Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate

15. Perustuslain 8 §:ssä tarkoitetun rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen mukaan ketään ei saa pitää syyllisenä rikokseen eikä tuomita rangaistukseen sellaisen teon perusteella, jota ei tekohetkellä ole laissa säädetty rangaistavaksi. Rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen ydinsisällön mukaan rikoksen tunnusmerkistö on ilmaistava riittävällä täsmällisyydellä siten, että säännöksen sanamuodon perusteella on ennakoitavissa, onko jokin toiminta tai laiminlyönti rangaistavaa. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ja EU-tuomioistuimen käytännössä laillisuusperiaatteelle on annettu käytännössä vastaava ydinsisältö, jossa on korostettu rikossääntelyn ennustettavuutta eli sitä, että säännöksen sanamuodon perusteella voidaan ennakoida, mikä on rangaistavaa (ks. esim. PeVL 53/2026 vp, 3 kohta, PeVL 21/2024 vp, 15 kohta, PeVL 20/2022 vp, 11 kohta, PeVL 12/2021 vp, 57 kohta, PeVL 20/2018 vp, s. 2, PeVL 10/2016 vp, PeVL 56/2014 vp, s. 2/I ja PeVL 6/2014 vp, s. 3/I).

16. Edellä todetun mukaisesti eduskunnan perustuslakivaliokunta on lausuntokäytännössään asettanut edellytyksiä blankorangaistustekniikan käytölle, vaikka tällaista sääntelyä ei sinänsä ole pidetty perustuslain kieltämänä. Laillisuusperiaatteeseen liittyvistä syistä blankorangaistussäänte-lyyn on ollut syytä suhtautua torjuvasti (esim. PeVL 63/2022 vp, 22 kohta, PeVL 12/2021 vp, kappale 58, PeVL 10/2016 vp, s. 8, PeVL 31/2002 vp, s. 3, PeVL 15/1996 vp, s. 2/II ja PeVL 20/1997 vp, s. 3/II; alun perin PeVM 25/1994 vp, s. 8/I). Perusoikeusuudistuksen yhteydessä valiokunta on korostanut, että tällaisen blankosääntelyn suhteen tavoitteena tulee olla, että niiden edellyt-tämät valtuutusketjut ovat täsmällisiä, rangaistavuuden edellytykset ilmaisevat aineelliset sään-nökset ovat kirjoitetut rikossäännöksiltä vaaditulla tarkkuudella ja nämä säännökset käsittävästä normistosta käy ilmi myös niiden rikkomisen rangaistavuus sekä kriminalisoinnin sisältävässä säännöksessä on jonkinlainen asiallinen luonnehdinta kriminalisoitavaksi säädetystä teosta (PeVM 25/1994 vp, s. 8/I). Valiokunta on sittemmin pitänyt blankorangaistussääntelyn täsmen-tämistä myös edellytyksenä lakiehdotuksen käsittelylle tavallisen lain säätämisjärjestyksessä (PeVL 53/2018 vp, s. 3 ja PeVL 10/2016 vp, s. 8–9).

17. Rikoslain 48 luvussa rangaistavaksi säädetyissä ympäristörikoksissa on lähes kauttaaltaan ky-symys blankorangaistussääntelystä tai sitä muistuttavasta sääntelystä. Myös luonnonvararikok-sia koskevaan rikoslain 48 a lukuun ehdotettavat muutokset olisivat luonteeltaan pitkälti blanko-rangaistussääntelyä ilmentäviä (esim. rikoslain 48 a luvun 3 c §:ksi ehdotettu metsäkatorikos).

18. Esityksessä (s. 424) on sinänsä asianmukaisesti tunnistettu ehdotettuun sääntelyyn blanko-rangaistussääntelyä koskevien edellytysten kannalta kytkeytyvät ongelmat. Lisäksi esityksessä on todettu, että näiden edellytysten huomioon ottaminen on käsiteltävänä olevan esityksen suh-teen poikkeuksellisen haastavaa. Muutettavissa ja ehdotettavissa uusissa ympäristö- ja luonnon-vararikoksia koskevissa säännöksissä lähtökohtaisesti viitattaisiin niihin säännöksiin, joissa sää-dettyjä normeja rikkomalla luvuissa tarkoitettuihin rikoksiin voisi syyllistyä. Osin kysymys on suo-raan sovellettavasta EU-sääntelystä ja osin EU:ssa annettujen direktiivien kansallisesta täytän-töönpanolainsäädännöstä.

19. Edellä todettu ensinnäkin merkitsee, että ehdotettu sääntely yhdistettynä voimassa olevaan rikoslain 48 ja 48 a luvun sääntelyyn muodostaa poikkeuksellisen vaikeaselkoisen ja vaikeasti hahmottuvan kokonaisuuden. Tätä on käsitelty edellä, mutta sanotulla on vaikutusta rikosoikeu-dellisen laillisuusperiaatteen edellyttämän rikosoikeudellisen sääntelyn ennakoitavuuden kan-nalta.

20. Toiseksi on huomattava, että ehdotetuissa säännöksissä ei välttämättä kaikilta osin erityisen täsmällisesti viitata niihin aineellisiin säännöksiin, joista tietyn teon rangaistavuus saa sisältönsä. Eduskunnan perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännössä on blankorangaistussääntelyn tai hal-linnollisiin seuraamusmaksuihin liittyvän blankosääntelyn suhteen edellytetty, että rangaistus-tai sanktiouhkan sisältävässä säännöksessä viitataan täsmällisesti esimerkiksi niihin EU-säädök-sen artikloihin, joista rangaistava tai sanktioitu käyttäytyminen saa sisältönsä. Valiokunta on ai-van viimeaikaisessa käytännössään pitänyt ongelmallisena sanktiosääntelyä, jossa keskeisesti vii-tataan vain tiettyjen EU:ssa annettujen asetusten lukuihin ilman täsmällisempiä artiklaviittauksia ja ilman asiallista luonnehdintaa sanktioitavaksi tarkoitetuista teoista. Valiokunta on pitänyt sanktiosääntelyn täsmentämistä tältä osin edellytyksenä lakiehdotuksen käsittelemiselle tavalli-sen lain säätämisjärjestyksessä (PeVL 55/2026 vp, 3–4 kohta).

21. Esityksessä ehdotetun sääntelyn täsmentämistä tulisi tältä osin arvioida. 1. lakiehdotuksen 48 luvun 1 §:n 1 momentin useassa (sinänsä jo voimassa olevassa) kohdassa viitataan yleisesti vain tiettyyn EU:ssa annettuun asetukseen tai tiettyyn kansalliseen lakiin (momentin 2 kohdan a–j alakohta). Vastaavasti sanotun momentin 6–9 kohdassa ei rangaistavuuden sisällön ilmaisevia aineellisia säännöksiä tai määräyksiä yksilöidä säännöksen tai artiklan tarkkuudella. Niin ikään voimassa olevan rikoslain 48 luvun 1 §:n 3 momentti ei täytä blankorangaistussääntelylle asetettuja edellytyksiä, koska sen mukaan rangaistavaa on momentin 1–6 kohdassa tarkoitettujen säännösten tai määräysten rikkominen momentissa mainitulla tavalla.

22. Myös 1. lakiehdotuksen 48 luvussa tarkoitetussa 4 c §:ssä (ilmakehän heikentäminen) viitataan yleisesti tiettyjen EU:ssa annettujen asetusten vastaiseen menettelyyn näiden asetusten muita kuin määritelmiä koskevia artikloja yksilöimättä.

23. Erityisen ongelmallisena rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kannalta on nähdäkseni pidettävä 1. lakiehdotuksen 48 luvun 4 e §:ssä tarkoitettua ympäristöä vaarantavan tuotteen markkinoillesaattamisrikosta koskevaa säännöstä. Säännöksen 1 momentin 1 kohdan mukaan rangaistaisiin säännöksen 3 momentissa tarkoitettujen kansallisten tai EU-säädösten vastaisesta ympäristöä vaarantavan tuotteen markkinoille saattamisesta tai luovuttamisesta markkinoille. Säännöksen 1 momentin 2 kohdassa rangaistavuus laajennettaisiin 1 kohdassa tarkoitettujen säännökseen perustuvan viranomaisen määräämän kiellon vastaiseen tuotteen markkinoille saattamiseen, momentin 3 kohdassa rangaistaisiin tuotteen markkinoille saattamisesta vastoin 1 kohdassa tarkoitetussa säännöksessä edellytettyä lupaa ja 4 kohta koskee markkinoille saattamista ilman tällaista lupaa. Säännöksen 3 kohdassa määriteltäisiin ympäristöä vaarantava tuote viittaamalla yleisesti tuotteen ominaisuuksiin ja siihen, että tuotteen markkinoille saattamisesta säädetään tietyssä kansallisessa laissa tai tietyissä EU:ssa annetuissa asetuksissa. Momentin 1–17 ja 19 kohdassa viitattaisiin yleisesti tiettyihin kansallisiin tai EU-säädöksiin eivätkä kohdat sisällä säännös- tai artiklakohtaisia viittauksia. Momentin 18, 20 ja 21 kohdassa sen sijaan viitattaisiin yleisesti tiettyjen kansallisten lakien säännösten nojalla annettujen asetusten vastaisuuteen.

24. 1. lakiehdotuksen 48 luvun 4 e §:ää voidaan näin nähdäkseni pitää hyvin ongelmallisena blankorangaistussääntelylle asetettujen perustuslain 8 §:stä seuraavien edellytysten kannalta.

25. Sinänsä on huomattava, että edellä mainitut voimassa olevat ja ehdotetut rikossäännökset sinänsä sisältävät jonkinlaiset asialliset luonnehdinnat rangaistavaksi säädetyistä teoista, mutta siitä huolimatta niitä olisi perusteltua täydentää artiklakohtaisilla viittauksilla niihin kansallisen lainsäädännön säännöksiin ja EU-asetusten määräyksiin, joista rangaistava käyttäytyminen saa aineellisen sisältönsä. On tosin ymmärrettävää, että rangaistussäännösten luettavuus ja samalla myös ennakoitavuus voi heikentyä, mikäli sääntely muodostuisi sanotunlaisten säännös- ja artiklaviittausten vuoksi hyvin raskaaksi. Näin kävisi, jos nimenomaisten viittausten kohteena olevia säännöksiä ja artikloita on lukuisia. Oletettavaa on, että rikoslain 48 luvun säännösten suhteen viittauksia olisi huomattava määrä. Tästä huolimatta ehdotettua sääntelyä olisi nähdäkseni tavalla tai toisella syytä pyrkiä saattamaan vastaamaan paremmin rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen asettamia vaatimuksia edellä mainittu eduskunnan perustuslakivaliokunnan lausuntokäytäntö huomioon ottaen.

26. 1. lakiehdotuksen 48 luvun 1 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan rangaistaan sitä, joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta saattaa, päästää tai jättää ympäristöön esineen, ainetta, säteilyä tai muuta sellaista lain tai Euroopan unionin antaman ympäristönsuojelua koskevan

asetuksen tai niiden nojalla annetun säännöksen taikka yleisen tai yksittäistapausta koskevan määräyksen vastaisesti taikka ilman laissa tai Euroopan unionin antamassa asetuksessa edellytettyä lupaa tai lupaehtojen vastaisesti.

27. Kohdassa ei yksilöidä lainkaan niitä kansallisia lakeja tai EU:ssa annettuja asetuksia, joiden vastainen toiminta on kohdan nojalla rangaistavaa. Rangaistava käyttäytyminen on kohdan perusteella hyvin laajaa, koska kohta kattaa myös kansallisen lain tai EU-asetuksen nojalla annetun alemmanasteisen säädöksen vastaisen toiminnan sekä myös sanottujen säädösten nojalla annetun yksittäistapausta koskevan määräyksen vastaisen toiminnan.

28. Esityksen sisältämissä säännöskohtaisissa perusteluissa (s. 290) mainitaan esimerkinomaisesti tiettyjä EU:ssa annettuja asetuksia, joiden vastainen toiminta voi tulla kohdan perusteella rangaistavaksi. Esityksessä (s. 290) katsotaan, että kohtaan lisättäväksi ehdotettu viittaus EU:ssa annettua ympäristönsuojelua koskevaan asetukseen lisää sääntelyn ennakoitavuutta. Toisaalta (s. 290) esityksessä katsotaan, että ehdotettava lisäys johtaisi siihen, että rangaistavuus laajenisi kattamaan myös menettelyn, jossa toimitaan säännöksessä tarkoitetulla tavalla ilman EU:ssa annetun ympäristönsuojelua koskevan asetuksen nojalla myönnettyä lupaa.

29. Koska kohdassa ei nimenomaisesti yksilöidä niitä kansallisia lakeja ja EU-säädöksiä, jossa asetetun normin tai jonka nojalla myönnetyn luvan antaminen on ympäristön turmelemisena rangaistavaa, säännöksen sanamuodon perusteella ei voi ennakoida, mikä toiminta tai laiminlyönti on rangaistavaa. Rikoslain 48 luvun 1 §:n 1 momentin 1 kohtaa voi näin pitää perustuslain 8 §:ssä tarkoitetun rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kannalta hyvin ongelmallisena tai jopa sen vastaisena.

30. Kohdan ongelmallisuutta rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kannalta lisää se, että se koskee esineen, aineen, säteilyn tai muun sellaisen saattamista päästämistä tai ympäristöön jättämistä. Kohdan sanamuodon perusteella ei ole vaikeuksitta ennakoitavissa, mitä ilmaisulla ”muu sellainen” tarkoitetaan. Säännöksen alkuperäisten esitöiden mukaan ”muulla sellaisella” on pyritty siihen, että säännös tasapainoisesti kattaisi kaikki toisiinsa rinnastettavat turmelemisteot. Muu sellainen voisi olla esimerkiksi suuren lämpömäärän päästämistä vesistöön (HE 94/1993 vp, s. 186/II).

31. On nähdäkseni erikoista, että rikoslain 48 luvun 1 §:n 1 momentin 1 kohtaa ei ole pyritty saattamaan rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen asettamia vaatimuksia vastaavaksi. Kohdan perusteella ei ole mahdollista ennakoida sen kattaman rangaistavan käyttäytymisen alaa ja nyt sitä ehdotetaan vielä laajennettavaksi. Selvää on, että kohta on peruslähtökohdiltaan muotoiltu 1990-luvun alussa eli aikana ennen perusoikeusuudistusta, jolloin ymmärrys rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen rangaistussäännösten täsmällisyydelle asettamia vaatimuksia koskien oli koko lailla toisenlainen kuin nykyisin. Selvältä nähdäkseni myös vaikuttaa, että ilmaisulle ”muu sellainen” on suhteellisen vaikea hahmottaa yleiskielistä merkityssisältöä. Kohdan uudistaminen olisi nähdäkseni välttämätöntä.

Hallussapidon rangaistavaksi säätäminen

32. 1. lakiehdotuksen 48 luvun 4 g §:ssä säädettäisiin vieraslajirikoksesta. Säännöksen nojalla rangaistaisiin muun ohessa unionin kannalta haitallisen vieraslajin hallussa pitämisestä.

Rangaistavuus perustuu tältä osin ympäristörikosdirektiivin 3(2)(r)(ii) kohtaan. Sanotun artiklan r kohdan mukaan jäsenvaltioiden tulee säätää rangaistavaksi unionin kannalta merkityksellisten haitallisten vieraslajien ”pitäminen”. Esityksessä (s. 369) katsotaan, että direktiivissä käytetty ilmaisu on tulkinnanvarainen, mutta sen katsotaan viittaavan hallussa pitämiseen.

33. Eduskunnan perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön mukaan pelkän hallussapidon kriminalisointia on pidettävä poikkeuksellisena ja suojaamisintressin on oltava niin painava, että kriminalisoinnille on riittävät perusteet (PeVL 23/1997 vp, s. 4/I, PeVL 20/2002 vp, s. 6/I, PeVL 13/2004 vp, s. 2/II, PeVL 26/2004 vp, s. 4/II ja PeVL 5/2009 vp, s. 3/II).

34. Ympäristön suojelua voidaan sinänsä pitää painavana suojeluintressinä, mutta ei välttämättä ole aivan selvää, edellyttääkö ympäristörikosdirektiivi tältä osin hallussapidon kriminalisointia, joskin esityksessä todetun mukaisesti direktiivissä tältä osin mainittu tekotapa unionin kannalta haitallisen vieraslajin pitäminen” on varsin tulkinnanvarainen eikä sille välttämättä eri kieliversiotkaan (engl.: ”keeping”; ruots.: ”hålla”; saks.: ”die Haltung”) huomioon ottaen ole annettavissa erityisen selkeää merkityssisältöä, joskin ilmaisut rikosoikeudellisesti sinänsä viitannevat lähinnä hallussapitoon. Valmistelukriminalisointien poikkeuksellisuus huomioon ottaen direktiivin velvoittavuudesta nimenomaan hallussapidon kriminalisoinnin suhteen olisi syytä vielä varmistua. Edellä todettu koskee myös 1. lakiehdotuksen 48 luvun 4 g §:n 2 ja 3 momentissa tarkoitettua hallussa pitämistä.

Soveltamisalasäännös

35. 1. lakiehdotuksen 48 luvun 8 §:n mukaan ilman lupaa toimimiseen rinnastettaisiin sanottua lukua sovellettaessa toimiminen viranomaisen myöntämän sellaisen luvan nojalla, jota haettaessa lupaviranomaista on erehdytetty luvan myöntämisen kannalta olennaisista seikoista, lahjottu tai pakotettu, taikka sellaisen luvan nojalla, joka ilmeisellä ja olennaisella tavalla rikkoo asiaankuuluvia aineellisoikeudellisia vaatimuksia. Vastaava säännös sisällytettäisiin luonnonvararikoksia koskevan rikoslain 48 a luvun 4 b §:ään. Sääntely perustuu ympäristörikosdirektiivin 3(1) artiklaan.

36. Esityksen (s. 385) mukaan luvalla ”joka ilmeisellä ja olennaisella tavalla rikkoo asiaankuuluvia aineellisoikeudellisia vaatimuksia” tarkoitettaisiin niin ilmiselvää tilannetta, että toiminnanharjoittajan pitäisi ymmärtää luvan mukaisen menettelynsä olevan kiellettyä. Ilmaisua olisi esitöiden mukaan tulkittava suppeasti ja se voisi tulla sovellettavaksi vain poikkeuksellisissa tilanteissa.

37. Sääntelyä voidaan tältä osin pitää perusteiltaan ongelmallisena, koska sääntelyn kohteiden, toiminnanharjoittajat mukaan lukien, tulisi voida luottaa siihen, että viranomaisten päätökset ovat lainmukaisia ja että niiden mukaisesti toimiminen ei voi tuottaa negatiivisia seurauksia päätöksen kohteelle ja sen mukaisesti toimivalle. Perustuslain 2 §:n 3 momentin mukaan kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia. Viranomaisia sitoo hallinnon lainmukaisuusperiaate, ja viranomaisten on noudatettava hallinnon yleislakeja. Virkamiehen asemaan kuuluu muita laajempi vastuu työssä tehdyistä virheistä. Virkavastuu voi toteutua jopa rikosoikeudellisena virkavastuuna (ks. esim. PeVL 14/2018 vp, s. 20). Lisäksi on otettava huomioon, että hallintolain (434/2003) 6 §:n mukaan viranomaisten on suojattava oikeusjärjestyksen perusteella oikeutettuja odotuksia. Säännöksen perusajatuksena on, että yksityisten tulee voida luottaa

viranomaistoimien oikeellisuuteen sekä viranomaisen tekemien hallintopäätösten pysyvyyteen (HE 72/2002 vp, s. 56; ks. myös PeVL 12/2023 vp, 10 kohta).

38. Rikosoikeudellisesti tekijä voi olla rangaistusvastuusta vapaa, jos hän erehtyy pitämään tekoaan sallittuna esimerkiksi viranomaisen virheellisen neuvon vuoksi (kieltoerehdystä koskeva rikoslain 4 luvun 2 §). On katsottu, että kysymys on selkeimmästä kieltoerehdystilanteesta ja että väärien viranomaisneuvojen johtamiselle tekijän anteeksiannettavuuteen on esitettävissä hyvät perusteet (HE 44/2002 vp, s. 107/I).

39. Vaikka ehdotettu soveltamisalasäännös olisi tältä osin rajattu tilanteisiin, joissa olisi kysymys ilmeisellä ja olennaisella tavalla asiaankuuluvia aineellisoikeudellisia vaatimuksia rikkovasta viranomaisluvasta, ehdotettua sääntelyä voidaan pitää perusteiltaan ongelmallisena. Lähtökohtaisesti on nähdäkseni selvää, että viranomaisen virheellisen päätöksen mukaisesta toiminnasta ei voi seurata rikosoikeudellista vastuuta. Vähintään ehdotettua sääntelyä olisi tältä osin nähdäkseni täsmennettävä niin, että siinä säännösperustaisesti asetettaisiin vaatimus siitä, että henkilö ei toimi vilpittömässä mielessä. Tällainen soveltamisedellytys asetetaan esityksen (s. 385) säännöskohtaisissa perusteluissa, mutta ei ole luettavissa ehdotetusta säännöstekstistä.

Yhteisösakkoa koskevat ehdotetut muutokset

40. Esityksessä ehdotetaan ympäristörikoksia koskien erityisiä yhteisösakon asteikkoja. 1. lakiehdotuksen 9 luvun 5 a §:ssä säädettäisiin yhteisösakon asteikosta eräissä rikoksissa. Ehdotetun säännöksen 1 momentin mukaan poiketen siitä, mitä 5 §:n 1 momentissa säädetään, yhteisösakon alin rahamäärä olisi 2 000 ja ylin rahamäärä 3 000 000 euroa, kun rikoksesta, jonka johdosta yhteisösakko tuomitaan, säädetään rangaistus 1) 48 luvun 1–3, 4 a–4 g, 5, 5 a tai 5 b §:ssä tai 2) 48 a luvun 1 a, 3 c tai 3 d §:ssä. Ehdotetun säännöksen 2 momentin mukaan jos oikeushenkilö, jonka toiminnassa 1 momentissa tarkoitettu rikos on tehty, on eritäin suuri, yhteisösakon alin rahamäärä on 15 000 euroa ja ylin rahamäärä 40 000 000 euroa, kuitenkin enintään viisi prosenttia oikeushenkilön maailmanlaajuisesta liikevaihdosta tai muusta vastaavasta tuotosta yhteisösakon määräämistä edeltäneellä tilikaudella. Erittäin suuri oikeushenkilö määriteltäisiin ehdotetun säännöksen 3 momentissa ja maailmanlaajuinen liikevaihto 4 momentissa. Ehdotetun säännöksen 5 momentti koskisi pakoterikoksen johdosta tuomittavaa yhteisösakkoa. Ehdotetun säännöksen 6 momentti sisältäisi liikevaihdon määritelmän, jota sovellettaisiin 5 momenttia sovellettaessa.

41. Ympäristörikoksia koskevin osin ehdotettu sääntely perustuu ympäristörikosdirektiivin 7 artiklaan, jonka 3 kappaleessa asetetaan tiettyjä euromääräisiä enimmäismäärää koskevia vaatimuksia oikeushenkilölle tuomittavia seuraamuksia koskien tai vaihtoehtoisesti vaatimuksia enimmäismäärien määrittämisestä liikevaihtoon perustuen. Artiklan velvoitteet koskevat vain ympäristörikosdirektiivin kriminalisointivelvoitteissa tarkoitettuja tekoja.

42. Voimassa olevan rikoslain 9 luvun 5 §:n 1 momentin mukaan yhteisösakko tuomitaan määräeuroin. Momentin mukaan alin yhteisösakon rahamäärä on 850 ja ylin 850 000 euroa. Kysymys olisi siis hyvin huomattavasta yhteisösakon enimmäismäärän korottamista koskevasta ehdotuksesta. Eduskunnan lakivaliokunta on aiemmin arvioinut rikoslain 46 luvun muuttamista koskevaa ehdotusta, jossa pakoterikoksia koskien yhteisösakon enimmäismäärä korotettiin 40 000 000

miljoonaan euroon. Valiokunta ei pitänyt yhteisösakon enimmäismäärän korottamista oikeasuhtaisuuden vaatimuksen kannalta ongelmattomana (LaVM 2/2025 vp, s. 5).

43. Ehdotusta on tältä osin arvioitava rikosoikeudelliselta sääntelyltä edellytetyn oikeasuhtaisuuden samoin kuin tällaiselta sääntelyltä edellytettävän johdonmukaisuuden kannalta.

44. Perustuslakivaliokunnan mukaan rangaistusseuraamuksen ankaruuden tulee olla oikeassa suhteessa teon moitittavuuteen ja rangaistusjärjestelmän kokonaisuudessaan tulee täyttää suhteellisuuden vaatimukset (esim. PeVL 7/2025 vp, 10 kohta, PeVL 37/2024 vp, kappale 3, PeVL 9/2016 vp, s. 6, PeVL 56/2014 vp, s. 3 ja PeVL 16/2013 vp, s. 2).

45. Perustuslakivaliokunta on pitänyt sinänsä selvänä, ettei perustuslaki aseta tiukkoja rajoja rangaistusten korottamiselle, kunhan muutokset kytketään hyväksyttäviin perusteisiin (ks. PeVL 37/2024 vp, 5 kohta). Valiokunta on huomauttanut (PeVL 9/2016 vp), ettei perustuslain säätäjän tarkoituksena ole ollut kontrolloida rangaistusjärjestelmän yleistä kehittämistä. Valiokunta on todennut lainsäätäjän liikkumavaran olevan kriminalisointien suhteen varsin väljä (PeVL 23/1997 vp, s. 2/I). Lainsäätäjän harkintavalta ei kuitenkaan ole rajaton. Esimerkiksi valtiontalouden sopeuttamistoimia ei voida sellaisenaan pitää hyväksyttävänä perusteena rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän muutoksille (PeVL 9/2016 vp, s. 5—6). Perustuslakivaliokunnan mukaan tällaiset näkökohdat voivat perustuslain kannalta muodostua ongelmallisiksi vain poikkeuksellisissa arviointitilanteissa (PeVL 37/2024 vp, 5 kohta). Myös seuraamuksen ankaruus on vain hyvin harvoin ollut lain säätämisjärjestykseen vaikuttava seikka (ks. kuitenkin PeVL 18/2007 vp, s. 6). Perustuslakivaliokunta on lisäksi edellyttänyt, että rangaistusasteikon tulee mahdollistaa tuomioistuinten toteuttama tietyn teon tunnusmerkistön kattamien tekojen moitittavuudessa ilmenevien erojen riittävä ja oikeudenmukainen huomioon ottaminen (PeVL 7/2025 vp, 17 kohta).

46. Esityksessä siis ehdotetaan, että tiettyjä ympäristörikoksia ja luonnonvararikoksia koskien yhteisösakon perusasteikko olisi voimassa olevasta asteikosta (850 – 850 000) poikkeava. Ehdotettu perusasteikko näitä rikoksia koskien olisi 2 000 – 3 000 000 euroa. Erittäin suurten oikeushenkilöiden toiminnassa tehtyjen tiettyjen ympäristörikosten ja luonnonvararikosten osalta yhteisösakon asteikko olisi 15 000 – 40 000 000 euroa. Kysymys on erittäin huomattavasta yhteisösakon asteikon korottamisesta. Erittäin suurten oikeushenkilöiden osalta kysymys olisi enimmäismäärän korottamisesta hieman yli 47-kertaiseksi.

47. Ehdotus perustuu kuitenkin ympäristörikosdirektiiviin, jonka 7 artikla ei yhteisösakon enimmäismäärän suhteen jätä kansallista liikkumavaraa.

48. Esityksessä ehdotetaan myös ympäristörikoksia koskevin osin yhteisösakon perusasteikon korottamista. Tämä ehdotus ei perustu ympäristörikosdirektiiviin vaan ehdotusta perustellaan esityksessä (s. 229) muun ohessa sillä, että yhteisösakkoa ei ole sen vuonna 1995 tapahtuneen käyttöönoton jälkeen korotettu, ja sillä, että perusasteikon korottaminen on näihin rikoksiin sovellettavan yleisen ja erityisen yhteisösakon asteikon johdonmukaisuuden säilyttämisen kannalta perusteltua. Esitettyjä perusteluita voidaan sinänsä pitää ymmärrettävinä, mutta etenkin yhteisösakon rahamäärien muuttumattomuutta koskeva perustelu soveltuu sinänsä kaikkiin oikeushenkilön aineelliseen alaan kuuluviin rikoksiin eikä ole relevantti vain ympäristö- ja luonnonvararikoksia koskevin osin.

49. Kun arvioidaan koko rangaistusjärjestelmän oikeasuhtaisuutta ja johdonmukaisuutta, hyvin ongelmallisena voidaan nähdäkseni pitää sääntelyratkaisua, jossa vain tiettyjä rikoksia koskien yhteisösakon asteikkoa korotetaan erittäin huomattavasti. Esityksen suhdetta perustuslakiin ja säätämisjärjestystä koskevissa perusteluissa (s. 419) on sinänsä asianmukaisesti havaittu se, että valitusta sääntelyratkaisusta seuraa, että tuomittaessa yhteisösakkoa joidenkin rikoslajien johdosta, joita voidaan luonnolliselle henkilölle määrättävän enimmäisrangaistuksen perusteella arvioiden pitää moitittavampina kuin ympäristörikosdirektiivin kattamia rikoslajeja, yhteisösakon enimmäismäärä on selvästi alhaisempi kuin ympäristörikosdirektiivin kattamissa rikoslajeissa. Tässä suhteessa on esimerkiksi huomattava, että törkeästä ihmiskaupasta, jonka enimmäisrangaistus on kymmenen vuotta vankeutta, yhteisösakko tuomittaisiin jatkossakin asteikolta 850 – 850 000 euroa.

50. Selvää nähdäkseni on, että erittäin suurten oikeushenkilöiden suhteen ehdotettua yhteisösakon enimmäismäärää (40 000 000) voitaisiin pitää oikeasuhtaisuusvaatimuksen kannalta ongelmallisena, jos kysymys olisi puhtaan kansallisesta sääntely-yhteydestä. Perustuslakivaliokunta on EU:ssa annetun tekoälyasetusta täydentävää kansallista sääntelyä koskevaa esitystä arvioidessaan kiinnittänyt huomiota siihen, että tekoälyasetuksen mukaisten seuraamusmaksujen huomattavat enimmäismäärät luonnollisiin henkilöihin kohdistuvina (luonnolliselle henkilölle enimmäismäärältään 7,5, 15 tai 35 miljoonaa euroa tai, jos seuraamusmaksu määrätään yrittäjälle, 1, 3 tai 7 prosenttia edeltävän tilikauden maailmanlaajuisesta kokonaisliikevaihdosta sen mukaan, kumpi näistä vaihtoehdoista on suurempi) olisivat puhtaan kansallisessa sääntely-yhteydessä valtiosääntöoikeudellisesti ongelmallisia (PeVL 33/2025 vp, 8 kohta). Nyt kysymys on yhteisösakkoa koskevasta ehdotuksesta, joka kohdistuu oikeushenkilöihin eikä kysymys siis ole luonnollisiin henkilöihin kohdistuvista seuraamuksista. Tästä huolimatta voidaan arvioida, että oikeushenkilöön kohdistuvan rikosoikeudellisen seuraamuksen monikymmenkertaista korottamista voidaan pitää oikeasuhtaisuusvaatimuksen kannalta ongelmallisena. Kysymys ei kuitenkaan ole kansallisesta sääntelytarpeesta vaan ympäristörikosdirektiivin edellyttämästä sääntelystä eikä direktiivi jätä tässä suhteessa kansallista liikkumavaraa.

51. Toisaalta tulee kuitenkin vielä arvioida, muodostuuko ehdotettu sääntelyratkaisu sen rajallisen soveltamisalan suhteen ongelmalliseksi oikeushenkilöihin sovellettavan rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän kokonaisuuden kannalta. Edellä todetun mukaisesti rangaistusjärjestelmän tulee kokonaisuudessaan täyttää suhteellisuuden vaatimukset (esim. PeVL 7/2025 vp, 10 kohta, PeVL 37/2024 vp, 3 kohta, PeVL 9/2016 vp, s. 6, PeVL 56/2014 vp, s. 3 ja PeVL 16/2013 vp, s. 2).

52. Toteutuessaan ehdotus johtaisi siihen, että yhteisösakon asteikko olisi tiettyjen ympäristö- ja luonnonvararikosten suhteen merkittävästi ankarampi kuin muiden oikeushenkilön rangaistusvastuun aineelliseen alaan kuuluvien rikosten suhteen pakoterikoksia lukuun ottamatta. Oikeushenkilön rangaistusvastuun ja näin myös yhteisösakon soveltamisalaan kuuluu rikoslaissa luonnollisten henkilön osalta säädetyn rangaistusasteikon ilmentämän rangaistusarvon kannalta ympäristörikoksia moitittavampia tekoja (esim. edellä mainittu törkeä ihmiskauppa ja useat rikoslain 34 a luvussa tarkoitetut terrorismirikokset).

53. Tällöin ei nähdäkseni olla kaukana tilanteesta, jossa oikeushenkilöihin kohdistuva rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä ei kokonaisuudessaan täytä oikeasuhtaisuuden vaatimuksia.

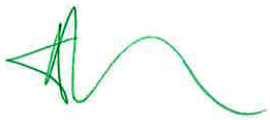
54. Eduskunnan lakivaliokunta on vakiintuneesti katsonut, että yksittäisen unioni-instrumentin täytäntöönpanon seurauksena ei ole perusteltua lähteä toteuttamaan alaltaan ja vaikutukseltaan laaja-alaisempia rikosoikeudelliseen lainsäädäntöön kohdistuvia muutoksia (esim. LaVM 2/2025 vp, s. 5, LaVM 9/2021 vp, s. 2–3, LaVM 13/2020 vp, s. 3 ja LaVM 21/2018 vp, s. 4). Vastaavasti lakivaliokunta on pitänyt perusteltuna, että rikosoikeudellisten direktiivien kansallisessa täytäntöönpanossa rajaudutaan lähtökohtaisesti vain direktiivin täytäntöönpanon kannalta välttämättömiin muutoksiin (esim. LaVM 9/2021 vp, s. 2).

55. Käsitellessään ehdotettua rikoslain 46 luvun muutosta, jolla muutettiin vain pakoterikoksia koskevaa yhteisösakon asteikkoa EU:ssa annetun pakoterikoksia koskevan direktiivin edellyttämänä, valiokunta katsoi (LaVM 2/2025 vp, s. 5), että vain yhteen rikoslajiin kohdistuvaa sääntelytapaa voitiin pitää perusteltuna edellä mainitun lakivaliokunnan vakiintuneen kannan suhteen. Sääntelytapaa puolsi valiokunnan mukaan myös se, että oikeusministeriössä on käynnissä yhteisösakon enimmäismäärää koskevan sääntelyn laajempi tarkastelu. Tällainen laajempi tarkastelu oli valiokunnan kannan mukaan aiheellista, sillä pakoterikosdirektiiviä vastaavia yhteisösakkovelvoitteita sisältyy muihinkin unionissa viime vuosina neuvoteltuihin instrumentteihin (ks. LaVL 28/2022 vp, s. 6; LaVL 2/2025 vp, s. 5).

56. Edellä todettuun nähden on nähdäkseni jossain määrin erikoista, että käsiteltävänä olevassa esityksessä on päädytty siihen, että laajempia muutoksia yhteisösakon asteikkoon tai yhteisösakkoon muutenkaan ei ehdoteta. Ehdotettua sääntelyä voidaan ensinnäkin edellä todetuin tavoin pitää rikosoikeudellisen sääntelyn sisäisen johdonmukaisuuden kannalta ongelmallisena. Toiseksi on odotettavaa, että EU:ssa annetut rikosoikeudelliset direktiivit tulevat jatkossakin sisältämään ympäristörikosdirektiiviä vastaavia oikeushenkilöihin kohdistuvia seuraamuksia koskevia vaatimuksia. Ei näin liene oletettavaa, että esityksessä ehdotettu ratkaisu olisi aineelliselta soveltamisalaltaan erityisen pitkäikäinen. Kolmanneksi ehdotettu sääntelymalli johtaa myös tarpeettoman monisyiseen sääntelyyn, koska 1. lakiehdotuksen 9 luvun 5 a §:ssä säädetään ympäristörikosdirektiivin soveltamisalaan liittyen kaksi yhteisösakon asteikkoa (1. lakiehdotuksen 9 luvun 5 a §:n 1 ja 2 momentti) ja säädettäisiin näitä rikoksia koskevasta liikevaihdon määritelmästä (1. lakiehdotuksen 9 luvun 5 a §:n 4 momentti). Lisäksi säännöksessä säädettäisiin pakoterikoksia koskevasta osin erisuuruisesta yhteisösakon asteikosta (1. lakiehdotuksen 9 luvun 5 a §:n 5 momentti) ja pakoterikoksia koskevasta liikevaihdon määritelmästä (1. lakiehdotuksen 9 luvun 5 a §:n 6 momentti), joka poikkeaisi säännöksen 4 momentissa tarkoitetusta ympäristö- ja luonnonvararikosten suhteen sovellettavasta maailmanlaajuisen liikevaihdon määritelmästä.

57. Edellä todetun vuoksi olisi sääntelyn oikeasuhtaisuuteen ja johdonmukaisuuteen liittyvistä syistä vielä vakavasti harkittava, tulisiko yhteisösakkoa koskevan sääntelyn suhteen omaksua soveltamisalaltaan laajempi, kaikkia oikeushenkilön rangaistusvastuun aineelliseen alaan kuuluvia rikoksia koskeva sääntelymalli, joka myös täyttäisi paremmin tällaiselta sääntelyltä välttämättä edellytettävän oikeasuhtaisuuden vaatimukset. Lienee mahdollista omaksua sääntelymalli, jossa EU:ssa annettujen direktiivien edellyttämät erityisen huomattavat yhteisösakon enimmäismäärät kohdistetaan kaikkiin tai ainakin ehdotettua useampiin oikeushenkilön rangaistusvastuun alaan kuuluviin rikoksiin vain erittäin suuria oikeushenkilöitä koskevin osin, jolloin malli olisi johdonmukainen ja myös mahdollisimman rajattu sen ollessa joka tapauksessa oikeasuhtaisuuden kannalta ongelmallinen.

Helsingissä 1.10.2026

Sakari Melander
rikosoikeuden professori